

A Kecskeméti Földigénylő Bizottságtól.

FÖLDET AKARSZ?

MEGKAPOD!

AZONNAL JELENTSD BE

IGÉNYEDET A

FÖLDIGÉNYLŐ

BIZOTTSÁGNÁL

Városháza, I. em. 1. szám alatt.

KÉNYSZERKOLLEKTIVIZÁLÁS KECSKEMÉT KÖRNYÉKÉN

A térség társadalmi adottságainak és a kényszerkollektivizálás néhány példájának bemutatásán túl igyekszem sorra venni azokat a technikákat, eljárásmodokat, amelyekkel sikerült megroppantani a Kiskunság gazdáinak gerincét a kényszerkollektivizálás során. A hatalom tanult a korábbi korszak hibáiból, 1959–60-ban a rendszer támaszának számító „kis kommunistákkal”, az agitátorokkal és a népnevelőkkel igyekezett elvégeztetni a parasztság kifosztását és beverését a térszekbe.

A Duna-Tisza köze, főként Kecskemét térségének gazdasági és társadalmi fejlődése sok szempontból eltért az országostól. A Horthy-korszak végére egy sajátos birtok- és társadalomszerkezet jött létre Kecskeméten. A birtokos parasztság aránya minden birtokkategóriában nagyobb volt az országos átlagnál és az alföldi törvényhatósági jogú városokban jellemzőnél is. A 20–50 holdas gazdák aránya az országos kétszerese, az 50–100 holdasoké pedig négyszerese volt Kecskeméten. Kovács Bálint református lelkész a vele készített interjú során azt mondta, hogy lelkészársai szerint Kecskemét meghatározó társadalmi rétege a „parisztokrácia” volt.

A TÉRSÉG SAJÁTOSSÁGAI

Az eltérő birtokviszonyokon túl a 19. század utolsó harmadától a filoxérvészts követő nagyarányú homoki szőlő-

lételepitéseknek és a vasútvonalak kiépítésének köszönhetően az intenzív, a budapesti, majd egyre inkább a külföldi piacokra irányuló gyümölcs-, szőlő- és zöldségtermesztés révén a környékbeli gazdák jövedelemtermelő képessége is jobb volt. Az itt élő földbirtokos parasztokat egyre inkább a piacra termelő, vállalkozói szemlélet jellemezte, amit jól mutat az is, hogy a gazdák egyre bátrabban vettek föl hitelt a birtokméret növelésére, a termelés modernizálására.

A kiegyenlítettebb birtokszerkezetnek és a jobb jövedelemtermelő képességnek köszönhetően az itt élők polgárosodottabbak, öntudatosabbak voltak. A korszak több írója, szociográfusa, például Erdei Ferenc és Móricz Zsigmond is a magyar vidék felzárkóztatásának mintájaként tekintett a Horthy-korszak végén Kecskemétre, Németh László pedig kijelentette, hogy „amikor Kertmagyarország eszméjét s nevét a magyar gondolkodásba belévettem: voltaképpen Magyarország elkecskeméttetésére gondoltam”.

Az 1945-ös földreform idején a nagybirtokok hiánya és a viszonylag kiegyenlített birtokszerkezet miatt Kecskeméten alig volt felosztható birtok. Tóth László polgármester 1945. április 4-én a pártközi értekezleten megállapította:

„Kecskemét évtizedek óta példamutatóan végezte a földreformot, összevásárolta a nagybirtokokat és azokat alkalmas időben parcellázta az arra érdemes kecskeméti földműveseknek. Kecskemét határában egyébként is a legegészségesebb a földbirtok megosztása, mert egyedüli nagybirtokos a város, más ezer holdon felüli birtokos nincs.”

Az MKP földet akart osztani, de alig volt mit. A mintagazdaságokat a város szerette volna megtartani, a földigénylőket a Dunántúl és a „sváb falvak” felé orientálták. A helyi földigénylő bizottságokban számos visszaélés történt: nem dokumentálták a földosztás eredményét, cserélgették, újraosztották a földeket, virágzott a korrupció. A Kecskeméti Földigénylő Bizottság elnökét, Szabó Ferencet 1946 augusztusában felfüggesztették tisztségéből. A vizsgálat során például Gyuris Jenőné elmondta, hogy férje 10 kat. hold földet kapott. „Amikor a birtoklevelet megkapta, Szabó Ferenc követelte tőlük, hogy 15 kg babot és naponta egy liter tejet adjanak a föld után.” A földosztás során végül a város 163 ezer holdas háttárának 19%-át vették igénybe (országosan 35%-ot), a több mint 4000 igényjogosult számára 31 ezer holdat osztottak szét, átlagosan 7,7 kat. holdas birtokok formájában.

Kecskeméten a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére 1945. március 25-én alakult meg a földigénylő bizottság, amely május 20-áig 39 ezer kataszteri holdat osztott szét

Kecskeméten a lakosság nem támogatta a kommunisták és szövetségeik politikáját, amit jól mutat, hogy az 1945-ös és 1947-es választáson az akkori 12 törvényhatósági jogú város közül Kecskeméten utasították el a legerőteljesebben az MKP-t és szövetségeit (SZDP, NPP), s itt kapta a legtöbb szavazatot a Kisgazdapárt, 1945-ben 73%-ot. Rákosi Mátyás 1948. augusztus 20-i kecskeméti beszédében hirdette meg a mezőgazdaság átalakítását, a parasztság termelőszövetkezetbe kényszerítésének programját.

A mezőgazdaság adóterhei 1949 és 1953 között megháromszorozódtak. A beszolgáltatások, a kulákküldözések, a tagosítások egyre nagyobb terheket róttak a környék parasztságára. Azok-

ban a térségekben, ahol a kuláknak nevezett módosabb gazdák aránya magasabb volt, fokozottan molesztálták, ellenőrizték őket. A módos gazdák aránya Bács-Kiskun megyében volt a legnagyobb, a kuláknak nyilvánítottak közel 20 százaléka élt a Duna-Tisza közén. 1956-ig Bács-Kiskun megyében 32 ezer eljárást indítottak, 31 ezer vádlottat állítottak bíróság elé, mintegy 21 ezer embert ítéltek el, 11 ezer osztályidegent tartottak nyilván, közel 7400 fő szerepelt a kulákklistán (az ország kulákságának 13,5%-a), s csaknem 3 ezer elítélt volt a megyei börtönökben.

Az 1948-ban kezdődő kollektivizálási hullám eredményeként 1953 közepére 5224 termelőszövetkezetet és termelőszövetkezeti csoportot tartottak

nyilván 376 ezer taggal, akik 2 819 000 kataszteri holdon gazdálkodtak, azaz az ország mezőgazdasági területének 26 százalékán. A termelőszövetkezetek igen rossz körülmények között működtek 1956 előtt és azt követően is. Az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága Mezőgazdasági Osztályához 1959-ben nagyon sok panasz érkezett a téeszkek működésére, fejtelenségére vonatkozóan, a tagok inkább kiléptek, mint be. Mácsai Lajos kalocsai téesztag a következőképpen foglalta össze a téeszkekkel kapcsolatos véleményét a földművelésügyi miniszternek írt levelében 1960. augusztus 4-én: „előttünk volt egy 10 éves múltú, rosszul gazdálkodó tsz, ahol valósággal éheztek az emberek, és ha enni akartak, akkor el

Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártja főtitkára 1948. augusztus 20-án Kecskeméten hirdette meg a parasztság termelőszövetkezetekbe „szervezését” és a kuláknak bélyegzettek üldözését

kedtek, ahhoz, hogy „a községben érdemleges előrehaladás várható legyen, elengedhetetlenül szükséges, hogy a helyi népnevelők mellé idegenből jó felkészültségű agitátorokat küldjünk”.

Rendszerint a budapesti és a nagyobb vidéki városok gyárainak munkásai, esetleg a vidéki állami gazdaságok, gépállomások megbízható, jórészt a párt irányába elkötelezett emberei végezték az agitációt. A korábbi kisebb, néhány tíz fős népnevelő csoportok helyett egy-egy faluba néhány száz agitátort vezényeltek, így ők rövidebb idő alatt kényszerítették rá a gazdákat a belépési nyilatkozat aláírására. Az ismeretlen, nagy tömegben érkező erőszakos emberek pszichés nyomást gyakoroltak a gyakran idősebb földtulajdonos gazdákra.

A bácsszőlősi jelentésben is arra a következtetésre jutottak, „hogy a helyi népnevelők nem tudnak olyan munkát kifejezteni, hogy meggyőzzék a dolgozó parasztságot a nagyüzemi gazdálkodás fölényéről. A máshonnett érkező népnevelőkkel eredményesebb munkát lehet végezni.” A népnevelők, agitátorok munkáját az is hátráltatta, hogy a parasztok rendszerint elbújtak előlük, és a maguk módján igyekeztek elkerülni, hogy találkozzanak, személyes kapcsolatba kerüljenek velük. Borotáról azt jelentették, hogy „a népnevelők elől, amennyiben tehetik, megszöknek. Több népnevelő elmondta, hogy beszélgettek az átszervezésről és különböző gondok-ról, egyszer csak azt vette a népnevelő észre, hogy magamaradt, nincs kívül beszélgetni.”

Ha mégis létrejött a személyes találkozás, a gazdák igyekeztek a témát más irányba terelni, megvendégelni, megetetni, megboroztatni az agitátorokat a belépési nyilatkozat aláírása helyett. Ilyen esetben az is gyakran előfordult, hogy a földbirtokosok megpróbálták halogatni, kitolni a belépési nyilatkozat aláírását. Nem zárkóztak el a téveszbe történő belépéstől, de hátráltatni próbálták az idejét. A korábbi tapasztalatok alapján joggal remélhették, hogy ez a szervezési hullám is kifulladás, majd enyhül a légkör, és megvárhatják földjüket, önállóságukat. Dávodról azt

jelentették, hogy az egyéni parasztok passzívak, ennek oka egyrészt, hogy „egymásra várnak a belépéssel – mondván, hogyha a másik belép, akkor utána ő is be fog lépni”. Borotán a téveszelnökök kiszemelt Sári Vince sem írta alá a belépési nyilatkozatot, azt mondta, majd akkor, ha 45-50-en már aláírják, ő sem marad ki. „A parasztok hangulata csendes, passzív ellenállású, azt hajtogatják, majd 1965-ben lépnek be a tsz-be. Arra hivatkoznak, hogy Kádár 1965-ig mondta az átszervezést.”

Mivel az agitátorok rendszerint nem boldogultak a nagyobb birtokkal rendelkező, öntudatosabb, határozottabb, helyben tekintélynek örvendő gazdákkal, az a gyakorlat alakult ki, hogy berendelték vagy bevitték őket a tanácsházára, és ott egy-egy „népnevelő” brigád igyekezett különféle eszközökkel – a fizikai erőszaktól, kínzástól a pszichés nyomásgyakorlástól át a megfélemlítésig – a belépési nyilatkozat aláírására bírni őket.

KAMPÁNY KECSKEMÉTEN

A Bács-Kiskun Megyei Tanács VB határozata alapján a „téveszek számszerű fejlesztése”, azaz a kényszerkollektivizálás 1960. február 1-jén fejeződött be a megyében. Kecskeméten 600 földtulajdonost hívtak be és 310 belépőt regisztráltak, összesen 1729 kat. hold földdel, egy belépőre átlagosan 5,6 kat. hold esett. Kecskeméten a téveszszervezésben 180 fő vett részt, az üzemekből kivezényelt brigádokat a beszervezést követően feloszlatták, csak 40 főt tartottak vissza, akik a későbbiekben is részt vettek a „munkában”.

A megyeszékhelyen azonban nem fejezték be a téveszbe történő belépést február 1-jéig, sőt február második felében kezdődött egy újabb nagyarányú beszerzési kampány. Ennek az volt az oka, hogy a téveszek kérésére elkezdték a beszervezett pusztarészeket helyrajzi szám és térkép alapján beazonosítani a területek összefüggőségének kimutatására. Február 15-re derült ki, hogy a kiskúti tévesz területe 206 darab-ból állt, sok kis egyéni földterület ékelődött közbe, melyek tulajdonosai a város belterületén laktak, így nem keresték fel őket a beszerzés során.

Ezt követően – a táblakialakítás érdekében – azokat hívták be, akiknek a földje beleesett a táblába. Kiválasztottak hat fő műszaki rajzoló és hat „olyan elvtársat, akik a kinti munka során a leg-

kellett menni a magánparasztokhoz napszámba, hogy legyen kenyérre való. Ezért félt és fél ma is a parasztság a [...] tsz-től.”

NÉPNEVELŐ AGITÁTOROK

A megyei mezőgazdasági osztályhoz 1960 januárjától érkeztek az aktívák jelentései „a tsz-ek politikai és szervezeti megszilárdításáról”. Ezekből a jelentésekből megállapítható, hogy a helyi népnevelők agitációja a téveszbe történő belépésekhez vonatkozóan eredménytelen volt. Harkakötönyből azt jelentették, hogy „ez az akció igen formális, és gyakorlati eredménnyel nem lehet számolni”. A jelentés készítői úgy véle-

jobb magatartást tanúsították”. A „kampanyyszerű elbeszélgetések” során napi 30-50 gazdát hívtak be, hogy lépjenek be a téeszbe, „és ahogy a hat ember győzte, úgy szabadultak”. A tagok beosztása február 27-én ért véget.

ELBAGATELLIZÁLT ERŐSZAK

Az MSZMP KB Mezőgazdasági Osztálya 1960. február végén március 15-ig összefoglaló jelentést kért megyénként, hogy hol „milyen mértékben sértették meg egyesek a párt politikáját, az önkéntességet, hogy a megyében milyen durvaságok, tettelegességek történtek, kik követték el azokat, mi volt a durvaság oka, milyen módon zárták le ezeket az ügyeket, esetleg milyen káros visszahatást szültek a meg nem engedett módszerek”. Tehát a pártvezetés az általa utasításba adott kollektivizálást önkéntes belépésnek, a földnek, a termelőeszközöknek, az állatoknak a „közösbe” adását, az államosítást, a parasztság tulajdonától való megfosztását mintegy önkéntes lemondásnak próbálta beállítani. Egyéni túlkapásokként igyekezett „kivizsgálni” a kényszerkollektivizálás során lezajlott erőszakhullámot.

A magyar birtokos parasztság végletesen ragaszkodott a földhöz, amely számára az ételmezt, a gazdaságot, a munkát és a jövedelmet, az életformát és a tradíciót jelentette. Azt minden szereplő tudta, hogy a parasztság földtől való megfosztása csak megfélemlítéssel, erőszakkal hajtható végre, ugyanakkor a rendszeresen előforduló

tettelegességet a központi vezetés egyéni esetekként próbálta bemutatni, kivizsgáltatni, lezárni.

A Molnár Frigyes megyei első titkár által összeállított jelentésben felsoroltak néhány esetet, ahol megsértették az „önkéntességet”, így a kiskőrösi, a dunavecsei, a kiskunfélegyházi és a kiskunhalasi járásokban összesen 18 községben mutattak ki „túlkapásokat”. A jelentésben az esetek leírását a következő jelzőkkel tompították: néhány esetben egyes népművelők kisebb mértékben tetteleg is bántalmazták, egy-két paraszttal a megengedettnél keményebb és sértő hangot használtak.

A kivizsgálás kiterjedt arra a hírre, mely szerint Szabadszálláson Kuszto Lajost annyira megverték, hogy belehalt. A Népszabadság szerkesztőségének írt névtelen levél szerint: „Ott voltam Szabadszálláson és akkor temették K. L.-t 74 éves, azt is úgy verték agyon a beteg ágyában, a nemi testrészt elkapták és úgy húzták ki az ágyból...” A jelentés szerint viszont „a hírből semmi sem igaz, a nevezett dolgozó paraszt hólyagrákban szenvedett és abba halt bele”.

A jelentésben megállapítják, hogy az elkövetett „durvaságokat az ellenség sok tekintetben kihasználta [...] a legtöbb bajt azzal okozták, hogy a legkisebb megtörtént eseményt is felnagyították és a környező településeken híresztelték”. Azt is leírták, hogy a megyéből sok névtelen levelet írtak a rádióhoz, a Népszabadsághoz, a Szabad Föld szerkesztőségébe, a Megyei PB-hez a sérelmek miatt. Ezekről megállapították, hogy „a levelek tartalma

általában alapos túlzás volt vagy hazugság”. Mások nevében is írtak leveleket, általában tekintélyes parasztok, vezetők nevében, melyben a nevezettek különböző szörnyűségekről írtak. Megkeresték a nevezetteket, és úgy tállták, „hogy akinek a nevében írtak, semmi bántódásuk nem történt”.

Végül azzal zárult a jelentés, hogy a „Megyei Párt VB. minden esetben a legszigorúbban megkövetelte a Járási Párt VB-ktől, hogy ne tűrjenek semmilyen erőszakot vagy meg nem engedett módszer alkalmazását. A VB nem engedte meg azt sem, hogy különböző irodákba hívják be a dolgozó parasztokat és ott megfélemlítsék őket.” Ez utóbbi állítás persze szintén nem fedte a valóságot, csak Kecskeméten több száz embert hívtak be a tanácsházára, Izsákon autóval jártak ki a gazdákért, és más településen is azt a gyakorlatot alkalmazták a pártvezetők, hogy behívták a tekintélyesebb parasztembereket a tanácsházára, hogy ott „megpuhítsák” őket.

AZ IZSÁKI TÉESZSZERVEZÉS KIVIZSGÁLÁSA

A botrányossá váló izsáki kényszerkollektivizálást 1960. december 10-én vizsgálta ki az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága Mezőgazdasági Osztályának két munkatársa, maga az osztályvezető Tompa Béla és Kovács László. A vizsgálat során kihallgatták Kröszl János izsáki párttitkárt, Illés János tanácselnököt, egy sértettet, Novák János 21 kat. holdas gazdát, két gépkocsivezetőt, akik a gazdákat szállították be a tanácsházára, va-

MEGRENDÍTŐ VALLOMÁSOK

A megyében elkövetett erőszak brutalitására néhány névtelen levél alapján következtethetünk. 1960. február 1-jén a Szabad Föld szerkesztőség továbbított egyet az MSZMP Megyei Bizottságának. Egy madarasi levélíró panasolta, hogy erőszakos módon folyik a téeszszervezés: „A községünkben működő téesz szervezőbizottság leírhatatlan embertelenségre vetemedett. Meggyőző érvek helyett általi sorsra alacsonyítják az embereket. És ezt ígérgetik a jövőre vonatkozólag is, hogy ők lesznek

a vezetők, mi pedig csak sz...-ok leszünk. [...] Nem tudjuk, helyese ez? Ez nem lehet a kormányprogram [...] Leszünk-e emberek, vagy vegyünk vándorbotot s hagyjuk el falunkat? Mondás tartja, szemet szemért, fogat fogért, de mi ezt nem tehetjük, mert arra hivatkoznak a szervezők, hogy ez a megbízásuk, állami emberek. Tünnünk kell, hogy ütnek, köpködnek, mezítenre vetköztetnek, több fegyvert fognak ránk, felakasztással fenyegetnek bennünket. Őszülő emberek hangosan zo-

kognak megalázásukért, gyermekek sírnak az édesapjuk után, aki nem otthon tölti az éjszakát, kéken-zölden látják viszont. Ezek az emberek, aligha tudják, mi a népi demokrácia, mit jelent az, hogy ember. [...] Ilyen erőszakkal létesített szövetkezet nem lesz életerős, és nem leszünk boldogok, mert akkor nem tudunk kedvvel dolgozni, termelni, kérjük a szíves intézkedésüket.”

A lap szerkesztősége azt kérte, vizsgálják meg a madarasi helyzetet, „mert ha fele igaz

is az írottaknak, azzal is többet árt a szövetkezeti mozgalomnak, a népi demokráciának az illető »szervező bizottság«, mint ha semmit nem tenne”. Válaszában Tompa Béla, a megyei mezőgazdasági osztály vezetője megállapítja, hogy hozzájuk is érkezett Madarásról hasonló panaszos levél, melyet a helyszínen kivizsgáltak. Szerinte a névtelen levélben leírt durvaságok nem felelnek meg a valóságnak. „Fegyverrel, akasztással való fenyegetés nem fordult elő. Erősebb hanghasználat történt, de

lamint Kuti Pétert, aki az egyik népnevelő brigád vezetője volt és a brigád néhány tagját is. A jegyzőkönyvekből viszonylag jól lehet rekonstruálni az izsáki eseményeket a téesszervezés időszakában, 1960. december 1. és 10. között. Illés János tanácselnök elmondta, hogy Izsákon a téesszervezés decem-

ber 1-jén kezdődött egy parasztnagygyűlés megtartásával, melyen nagyjából 600 fő vett részt. A nagygyűlésen előadást tartott Keserű János földművelésügyi miniszterhelyettes és a járási tanács elnöke is. Helyi népnevelő brigádok kezdtek a beszerzési kampányt, majd más településekről érkezett nép-

A szántás mélységét ellenőrzik a kecskeméti gépállomás dolgozói, 1950. A kulákok végzálása során a szántás mélységébe is belekötöttek a hatóságok. A kép háttérében egy Dutra DT-413 típusú lánctalpas traktor látható

az is jórészt csak a tsz. szervezés-től függetlenül.”

A Népszabadság szerkesztőségének is írtak névtelen levelet Bács-Kiskun megye lakossága aláírásával, melyben a Szabadszállás és Fülöpszállás környéki állapotokról adtak hírt. A levélben leírták, hogy a „a népnek sok részét is össze verték és rugdalták, így sokan félelemükbe minden szó nélkül aláírták a nyilatkozatot. [...] aki 1 szóval is azt mondta, hogy nem irom alá akkor már durítottak ilyen alapon nem lehet a népet vezetni, mert ez foradalmat vált, mert ez valóságos állati dolog [...] mikor szabadszálláson jártunk, hallottuk, hogy a tanács

elnök elkezd köpködni és káromkodni mikor a népeket hívják és mondja, hogy én nem tudom ezt a piszkos szegény parasztot a csoportba bevinni tehát ütni és rugni kel majd akkor belép.”

Nagymamám, Tóth T. Valéria 1926-ban született, Tiszakécske és Jászkarajenő határán fekvő tanyában élt „kulák származású” szüleivel. A vele készített interjú során ő is elmondta a beszerzéssel kapcsolatos emlékeit: „Édesapám, Tóth Tamás Illés együtt volt katona az első világháborúban Palya Istvánnal, a feleségét Kormos Margitnak hívták. Tanyán laktak ők is, a kécskei út mellett, a Kőrösi érnél. Jómódú

paraszt volt, 40 hold körül volt a földje, ők is kulákok lettek. Már traktora is volt neki, 56 után vehette. Papával nagyon jóban voltak, megértették egymást, közel is laktak egymáshoz. Szorgalmas, józan életű, rendezett család volt. [...] Mikor már a téesszbe bement Pista bácsi is, meg apám is, mondta neki, hogy Illés, tudod, mikor beléptem a téesszbe, kifogtak rajtam. Képzeld, Illés, egy kilós mázsasúlyra madzagot hurkoltak, a másik végét meg ráhurlolták a tökömre. Lefogott négy kommunista, és mondták, hogy piszkos kulák: Járkálj! Addig járkálj, amíg alá nem írsz! Azt mondta szegény Pista bácsi,

hogy tudod, Illés, mikor már úgy fájt, hogy nem bírtam, mondtam, hogy vegyék le, aláírok. Azt is mondta Pista bácsi, hogy Illés, el ne mondd senkinek. Mert megmondták, hogy ha visszajut a hír, hogy milyen áron írtál alá, csak addig élsz! Mondta a papának, Illés, el ne mondd senkinek, nehogy visszajusson a hír, mert kinyírnak, mint egy kutyát. Papa nem is mondta el, csak a szűk családnak, de figyelmeztetett bennünket is, el ne mondjuk senkinek. Nem megverték, érted? Volt, akit megverték, de annak látszata volt, ez volt a »tisztább« megoldás. Nem lehetett verni az embereket »hivatalosan«.”

nevelőkkel együtt nagyobb erővel folytatták az agitációt, így 100-120 fő volt az agitátorok száma. Mégsem tudták meggyőzni a helyi gazdákat, belépés szinte alig történt. A népnevelők azt jelentették, hogy a legtöbb helyen zárt kapukkal „fogadták” őket, és volt, ahol „kapával mentek a népnevelőknek”, így a rendőrségnek is be kellett avatkoznia.

A belépések elmaradása miatt december 6-án Izsákon Posváncz László járási tanácselnökkel megbeszélték, „hogyan az ilyen nehezebbeket, akik bezárják a kaput vagy kidobják a népnevelőket, azokat hívassuk be ide a tanácsházára, és itt beszéljünk velük”. Ezen a napon járási tanács vb-ülés volt Izsákon, ami délutánig tartott, majd átmentek az Izsáki Állami Gazdaság központjába, és ott újra megbeszélték a módszereket a tévesz hatékonyabb szervezésére. „A Posváncz elvtársék állásfoglalása az volt, hogy eredményes a 15-20 fős elbeszélgetés (csoportban) és ezt szerveztük. Az erősebbeket pedig idéztük.”

A tanácsházára december 5-től kezdtek beidézni a gazdákat, 7-től két

autóval szállították oda az embereket. A tanácsházán naponta 5-8 ember írta alá a belépési nyilatkozatot. A jegyzőkönyv szerint főleg a hangadókat és azokat vitték be, akik elküldték a népnevelőket. A tanácsházán két brigád, egy kecskeméti és egy budapesti folyamatosan „dolgozott” a parasztek „meggyőzésén”. Az agitátorok állították, hogy „az elbeszélgetések során erőszakot nem alkalmaztunk, több esetben kedélyes beszélgetés után írta alá a belépési nyilatkozatot a behívott. A behívott személyek általában rövid ideig voltak bent, volt olyan, aki 2-3 óra hosszáig volt itt, egy személlyel történt meg, Nagy Ferencsel, hogy 1 napig volt idebent. 1 esetben fordult elő, hogy az elbeszélgetés az éjszakai órákig elhúzódtott (kb. 12 óráig). Ő kb. este 8 órától volt idebent.”

Az egyik brigád tagja, Sztraka József jól ismert helyi szereplője az 1944-et követő időszaknak. Sztraka Kecskeméten a kommunista párt színeiben tagja volt a helyi nemzeti bizottságnak, majd a törvényhatósági bizottságnak, az igazolóbizottság elnöke és népbíró volt, s a B listázó bizottság munkájában is részt vett. 1946-tól a rendőrség politikai osztályán dolgozott századosi rangban, de 1947-ben elbocsátották a túlkapásai és rendszeres lopásai miatt, majd a pártból is kizárták.

1961-ben Izsák községben kihelyezik a „Termelőszövetkezeti község” táblát annak jeléül, hogy csaknem minden gazda belépett a termelőszövetkezetbe

Kröszl János párttitkár a vizsgálat során elmondta: „azokat a parasztek embereket, akikkel népnevelőink végleg nem boldogulnak, értjük alatta, hogy nem hajlandóak a népnevelőkkel tárgyalni, bezárkóznak, vagy pedig trágár szavakkal illetik népnevelőinket, a járási vezető elvtársakkal való megbeszélésünk alapján a kerekegyházi gépállomásról kapott gépkocsival a községi tanácsházára hoztuk be. Az autóval két fő járt, akiket külön figyelmeztettünk az udvariasságra.”

Kröszl elmondása szerint Novák János fél órát volt a tanácsházán, és belépett a téeszbe. A vizsgálatról egy jegyzőkönyv maradt meg, melyben a mezőgazdasági osztály munkatársai rögzítették a másik fél verzióját is, hogy mi történt vele a belépési nyilatkozat aláírása előtt. Az izsáki gazda elmondta, hogy „kijöttek oda hozzám csütörtökön éjszaka 1 órakor autóval, és az ajtót, mivel nem nyitottuk ki rögtön, azt mondták, hogy ha harmadszorra mondják és nem nyitják, befeszítik. A gyermek kinyitotta az ajtót, bejöt-

„Első gabona a hazának” a kiskunfélegyházi Lenin Termelőszövetkezettől 1955-ben. A propagandafotón a parasztek boldogan szolgáltatják be a termést

tek, azt mondták, hogy öltözök azonnal. Azt mondtam: nem öltözök, nem megyek sehova. Azt mondták, akkor ingben, alsónadrágban visznek. Utána csak felöltöztem, a kocsihoz kivezettek, a két gyerektől elköszöntem. Át kellett útközben egy tehergépkocsira szállni. Hogy mikorra értünk be, nem tudom pontosan. Mikor átszálltam a másik gépkocsiba, akkor azt kérdezték tőlem, hogy nem gondoltam-e még meg. Én azt mondtam, hogy nem, mert fizikailag nincs annyi erőm, hogy belépjek a tsz-be. Behoztak a községi tanácshoz, először az egyik szobába vezettek be. Amikor bejöttem, mellbe vágta, azt mondták, hogy kinyomják a két szemem, ha nem lépek be a tsz-be. Nálam voltak 6-an, közben ketten bejöttek még a szobába, tehát kb. 8-an voltak. Azt nem tudnám megmondani, ki volt az, aki megütött, egy zöld kabátos volt.

Olyan idegállapotban voltam, hogy nemigen emlékszem. Egy jó félóra hosszúra beszéltem nekem, erre én aláírtam a belépési nyilatkozatot. Ekkor kiengedtek engem, haza is vittek a gépkocsival.”

ÖSSZEGZÉS

Az MSZMP kiadta az utasítást, hogy a parasztokat be kell léptetni a termelőszövetkezetekbe, ők azonban nem akartak lemondani földjükről, vagyonukról, egzisztenciájukról. Nyilvánvaló volt, hogy birtokos parasztokat csak erőszak alkalmazásával lehet megfosztani földjeiktől, termelőeszközeiktől és állatállományuk jelentős részétől. A vagyontól és az életmód alapjaitól való megfosztást úgy kellett kikényszeríteni, végigcsinálni igen rövid idő alatt, hogy abból ne legyenek „ügyek”, botrányok.

A központi hatalom nem az erőszak-szervezetre bízta a parasztság megdolgozását, hanem „civilikre”, azaz népnevelőkre, agitátorokra, hogy eltávolítsa magától a kollektivizálás kikényszerítésével járó brutalitást. Az erőszakhullám és a belépési nyilatkozatok aláírása után a központi hatalom utasítására „kivizsgálták és felelősségre vonták” azokat, akik valójában a hatalom, a párt utasítását végrehajtották.

Azt próbálták elhíttetni, hogy ezek csak helyi túlkapások voltak. Esetenként „megbüntették” a végrehajtókat, így a felelősséget áthárították az agitátorokra, a települési, járási vezetői szintekre, a hatalom helyi kiszolgálóira. Tehát a hatalom saját embereivel kivizsgáltatta az általa elrendelt erőszakot, és a „túlkapások” miatt „megbüntette” saját kommunista „népnevelőit”. ♦